

Foto Igor Zaplati

konci. »Če ta projekt uspe, se bo kanaliziralo veliko kreativne energije. V takšni obliki jo je trenutno težko kjerkoli v našem prostoru prepoznati. Ustaljena praksa deluje v institucionalnem okviru, ki forsira dejavnosti. Ne prihaja po naravni poti. Lokacija Rog je genialna! Vsi se zavedamo, da je rok trajanja zelo omejen in da ne smemo sanjati, ampak izvajati. Kreativnost ne sme razvodeneti v razpravljanju, temveč je treba poprijeti in delati. Vsakič ko očistimo kakšen prostor, se kaj zgodi.«

Video umetnik, 3D animator in elektronski glasbenik Aleksej je v tovarni od vsega začeta. Medtem ko si prižiga cigareto, pojasni, da je v prostore tovarne Rog prišel ustvarjati tudi zato, ker včasih ni elektrike. In rutine. Ura je pol desetih zvečer. V tovarni Rog je hladno. V drugem nadstropju so na mizah in po tleh postavljene sveče. Diši po pravkar pripravljenih špagetih z omako. »Kadarkoli produciram za trg in me preganjajo roki za oddajo, sanjam, da bi delal še kaj drugega. Pa mi ne uspe.« Pri videu ga zanimajo uporaba dialoga na drugačen način in generične stvari, povezane z matematiko, vse v zvezi z gibanjem v 3D prostoru. »V Rogu bi se hotel preizkusiti v nečem, kar nima nobene zveze z računalnikom. Hotel bi variti. Narediti žični model človeka ali pa robota. Ta prostor ponuja druženje z ostalimi. Tu lahko vse počneš brez vnaprej danih predispozicij. Pomembno se mi zdi tudi, da bi delil svoje znanje z ostalimi. Vse kar vem o animaciji, videu, 3D-ju. Mislim, da to zanima veliko ljudi,« pove in steče na drugo stran dvorane, kjer skupina fantov s sten odstranjuje železne kline. »Ej, pridi, jih greva posneti!« Pograbi digitalni fotoaparati in in že je v akciji.

Saša Spačal, ena od koordinatork, ki zadnje tedne večino svojega časa preživi v tovarni, ugotavlja, da je treba preseči ustaljene kanone o strogem delovanju znotraj svojih disciplin, ki se jih držijo institucije. Skupine, ki delujejo v prostorih Roga, pa se formirajo glede na trenutne potrebe, ki jih imajo tukaj in zdaj. S tem se strinja tudi Luka, bolj znan kot DJ Nova Viator. V Londonu je diplomiral na Technology College SAE, smer Audio Recording Arts. Odkar je prišel iz Londona,

kjer je, kot pravi, поблиže spoznal oblike socialne nepravilnosti, ga primarno zanima ustvarjanje v prostoru. Na Metelkovi pripravlja dogodke, elektronske žure. »Plesišče hoče predstaviti kot politično ozaveščen prostor, čeprav je to karneval. Predvjam različno glasbo in s tem vzpodbujam toleranco, raznolikost in dinamičnost.« V Rog je prišel zato, da ustvari media lab. Zanima ga predvajanje avdia in videa v živo preko interneta, postavljanje orodij, da lahko vsa skupnost aktivno sodeluje na spletni strani tovarna.org. »Nisem človek, ki bi se v življenju dolgočasil. Vedno premišlujem o novih idejah, ki bi jih uresničil. Toda potrošniško življenje narekuje prav to: dolgčas. V blišču kapitala, nabavljanja, potrošnje, metanja stvari stran in vnovičnega kupovanja je praznina. Ko se je odprl prostor Roga, je to zame pomenilo prekinitev tega dolgčasa. Pridem v Rog in začnem delati nekaj, kar ima takojšen učinek. Postavim internet in to takoj učinkuje na skupino, ki me obkroža. Gre za direktno akcijo.« Znotraj prostorov tovarne Rog se mu zdi poleg ustvarjalnosti prisotnih najpomembnejši človeški stik, ki ga, kot pravi, v Koloseju ali Intersparu ne more začititi.

Kmalu po začasnih zasedbi tovarne Rog so se v javnosti pojavila ugibanja in špekulacije, da se na zemljišču med Trubarjevo in Petkovškovi naberejo dogaja 'nova Metelkova'. Robertina Šebjanič pojasni, da primerjava Roga z Metelkovo ni relevantna. »Lahko pa odlično sodelujemo. AKC Metelkova nas bo podpirala s koncerti in z donatorskimi prireditvami, ki bodo pri njih. Gre za to, da skupaj gradimo mostove. Produkcija iz Roga se bo povezala z delno realizacijo na Metelkovi. Zato v Galeriji Alkatraz na Metelkovi pripravljamo info točko o dogajanju v Rogu. Tudi na ponedeljkovi čajanki v Rogu z naslovom Umetnostne institucije in paralelni sistemi je potekala diskusija o stanju današnje Metelkove in vizijah, ki naj bi se uresničile v prostorih nekdanje tovarne Rog. Metelkova je idejno mrtva, je bila nekakšna rdeča nit debate. Znotraj nje vsak skrbi za svoj fevd.« Na Metelkovi so ideje še kako žive in odlične,« tej ugotovitvi naspro-

tuje Dragan Živadinov. »Metelkova je civilizacijski dosežek XX. stoletja v mestu Ljubljana, je prostor prireditev in takšna naj bi ostala še naprej. Tovarna koles Rog je že dosežek XXI. stoletja in je že začasní produkcijski center predvsem za »urgentne umetnice in umetnike« in mnogotere civilne iniciative. Je že prostor prepletanja mnogoterosti. Obstaja pa tudi zunanja razlika. Rog je že skoraj v celoti digitalna akcija – mobilni telefoni, računalniki, digitalne kamere, digitalni koncepti, digitalni fotoaparati so orodja Roga. Medtem ko je bila Metelkova v času nastanka skoraj v celoti analogna,« je prepričan Živadinov. Obema pa je skupno to, da sta oba prostora za vse in vseh starosti, spolov in ras. Skupni imenovalec so civilnost, prepletanje in začasnost. »Razlika med AKC Metelkovo in nami je tudi v tem, da se zavedamo, da je naša prisotnost v Rogu začasna. Začasna v fizičnem prostoru. Kar bomo ustvarili, bo obstalo kot mreža. Mreža socialnega kapitala, ki ga bomo na drugih lokacijah lahko uporabljali naprej. Hiše kot takšne nam niso pomembne,« sklene Saša Spačal.

Blaž Peršin z oddelka za kulturo MOL meni, da je prostor tovarne Rog eden izmed prostorov v mestu, ki v svoji bodoči namembnosti prav gotovo potrebuje tudi prostorske možnosti za prezentacijo oziroma ustvarjanje kulturnih dejavnosti. »Glede na različne urbanistične preizkuse in študije, ki so bili izvedeni v preteklosti, je kultura na tem prostoru prav gotovo lahko motivator sinergičnih učinkov mikrolokacije, v kateri se tovarna Rog nahaja, kot tudi širše prostorske rešitve tega dela mesta.« Dragan Živadinov dodaja, da je v Rogu pomembna tiista dejavnost, ki jo proizvajajo predvsem »urgentne umetnice in umetniki«. Gre za mlade ljudi, stare od petnajst do trideset let, ki nimajo časa čakati na dobro voljo militantov in njihovih svetovalcev. »Urgentna umetnica in umetnik' morata proizvajati umetnost zdaj! takoj! in nujno! in brez čakanja, da mine petnajst let. V petnajstih letih se spremeni duh časa generacije,« zatrjuje Živadinov.

Razočaranje nad javno politiko, ki se zapleta sama vase in v svoje procedure, pušča za seboj velikanski delež kulturnega kroga, ki se ne prepozna v formalnih sistemih, poskuša pa se oblikovati skozi socialno angažirane skupine. »Ta proces se dogaja globalno. Nabor ljudi, ki se ne vključil v Rog, je angažiran, da bi konstruiral novo pozicijo tega kulturnega kroga,« pove Košir, Spačalova pa doda, da praznine, o katerih teče beseda, niso samo fizične, temveč predvsem socialne.

Izkušnje iz podobnih situacij zasedanja opuščenih stavb v drugih mestih govorijo, da prav mešana raba izrabe prostora, ki pa vsebuje tudi pomemben delež kulture, daje temu na novo ustvarjenemu prostoru novo dodano vrednost. Prostor je dragocenejši in je lahko v tem smislu tudi ekonomsko več vreden kakor poprej. Kulturna produkcija prispeva k razvoju v ekonomskem, socialnem in motivacijskem smislu,« Tudi prenova stare mestne elektrarne v Ljubljani je pokazala, da je sinergija gospodarstva in kulture mogoča, če že ne zaželena. »Smiselna uporaba prostorov tovarne Rog gre verjetno v smer prepletanja ustvarjanja in prezentacije kulturne produkcije. Jasno pa je, da je treba za doseg tega cilja najti ustrezne urbanistične, prostorske, komunalne in seveda finančne rešitve,« pravi Blaž Peršin. Zasedbo prostorov tovarne Rog razume kot manifestacijo želje po spremembah pogleda na kulturo, kot klic v sili.

Kar zadeva razumevanje pomena trženja kulture in umetnosti, so uporabniki in uporabnice Rogovih prostorov prepričani, da je prostor mogoče vzeti kot inkubator dejavnosti. Košir je glede tega precizen: »Seveda so vsi uporabniki primorani, tako društva kot posamezniki, pridobivati sredstva za projekte, ki jih izvajajo. Menimo, da se lahko vsa ta produkcija trži drugje. Tovarna v tem primeru rabi edino kot prostor reprezentacije inovacij ustvarjalcev. Ta prostor se mora izogniti tržnim procesom, ki usmerjajo rezultate v kompromis. Tudi Dragan Živadinov, eden od vidnejših posameznikov, ki so podprli Inicijativo za Rog, se strinja, da takšno razumevanje ni nujno.

Vsak zapuščen industrijski prostor pripoveduje pomenljivo zgodbo o logiki kapitala. Med procesom začasnega spreminjanja namembnosti nekdanje tovarne Rog njeni začasni uporabniki odkrivajo plasti opuščene proizvodnje, samoupravnih odnosov, ljudske obrambe in zaščite ... »Ljudje, ki se v zbiramo in delujemo v Rogu, pač nismo arheologi, si pa prizadevamo za devulgarizacijo urbanističnih in vsebinskih poudarkov naše prestolnice. Ni naključje, da imamo z vrhnjih nadstropij lep razgled kar na dve izmed najbolj spornih gradbišč v mestu ta hip,« je povedala Alenka Pirman iz Društva za domače raziskave. Solidarno delijo svoj čas, denar, znanje, orodje in opremo. Gre za nabor kompetentnih, strokovnih in nadebudnih posameznikov in organizacij, ki zelo uspešno delujejo vsak na svojem področju. »Sama že šestnajst let delujem na področju sodobne umetnosti. Glede na to, kje razstavljam in kdo moje delo podpira, se imam lahko celo za 'državno umetnico'. Vendar ugotavljam, da se moje mesto doslej še ne more pohvaliti s smelim, razsvetljenim pristopom do kulturnih institucij, kaj šele do odprtih urbanih prostorov za kulturno produkcijo. Rog je nova priložnost, da se mestna oblast zbudi iz zimskega spanja in svojim prebivalcem neha vsiljevati nenehen boj za prostor, boj za denar, boj za 'dodane' vrednosti in kar je še tega peska za v oči.« In tudi Dragan Živadinov je prepričan, da bo Ljubljana dosegla nov civilizacijski dosežek šele takrat, ko bo zgradila muzej sodobne umetnosti!